

РЕЦЕНЗІЇ

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/trj.2020.19.2971>

«КРИНИЦЯ ВЧИТЕЛЯ ЗАВЖДИ ПОВНА ЖИВЛЮЩОЇ ВОДИ»

(до 90-річчя від дня народження професора Володимира Здорогеги)

Зенон Дмитровський

*кандидат філологічних наук, доцент факультету журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Історія українського журналістикознавства пов'язана з багатьма іменами, а надто тих науковців, які активно долучалися до розвитку української журналістики на початковому етапі нашого державотворення. Серед них особливе місце займає постать Володимира Йосиповича Здорогеги – відомого теоретика журналістики і публіцистики, доктора філологічних наук, фундатора львівської школи журналістики, багаторічного декана факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, заслуженого професора цього університету. Він також відомий і як публіцист, автор численних виступів у пресі, заслужений журналіст України, активний член Національної спілки журналістів України – один з ініціаторів її створення у 1990 р. (коли ще існував СРСР) як самостійної і незалежної організації працівників українських ЗМІ.

Про наукову і публіцистичну творчість, педагогічні новаторства, громадянську позицію В. Здорогеги було немало публікацій у пресі ще при його житті. А ось таке комплексне дослідження, що вийшло з-під пера Мирослави Рудик, з'явилося вперше – спочатку як дисертаційна робота, а згодом і як монографія «Perpetuum mobile Володимира Здорогеги» (Львів : ЛНУ імені Івана Франка). Назва книжки і без пояснень зрозуміла тим, хто близько знав Володимира Йосиповича, його колегам і колишнім студентам кількох поколінь. Бо як двигун ритмічно працював мозок цієї людини, народжуючи нові наукові розробки, а поряд з ними цікаві проблемні статті, що охоче друкували газети «День», «Дзеркало тижня», «Молодь України», «Високий Замок», «Літературна Україна», інші часописи.

Кафедра теорії і практики журналістики, яку понад 20 років очолював В. Здорогега і де він працював до останніх днів свого життя, одноставно підтримала ідею Мирослави Рудик щодо ширшого дослідження його наукової і публіцистичної творчості – найперше як акт пошанування пам'яті про Вчителя, Науковця, одного із засновників факультету журналістики у Львові. Довір'я кафедри і факультетської вченої ради Мирослава Рудик виправдала, підготувавши зріле наукове дослідження, яке успішно захистила на спеціалізованій раді Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара,

здобувши науковий ступінь кандидата наук із соціальних комунікацій. Дисертаційний виклад і покладено в основу книжкового видання, при підготовці якого, звичайно, було враховано особливості й вимоги жанру монографії.

Зовнішній вигляд книги приваблює і кольором, і вдалим розміщенням світлин Володимира Здоровеги та кількох фотокопій фрагментів газет з його публікаціями, і гарно вкомпонованим текстом короткої біографії вченого. Все це зроблено зі смаком, без зайвого нагромадження художньо-графічних елементів оформлення (обкладинка Василя Рогана).

Переднє слово до книги написав Михайло Присяжний – завідувач кафедри теорії і практики журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. Під його науковим керівництвом Мирослава Рудик написала дисертацію «Науково-публіцистична спадщина Володимира Здоровеги: історіографія, проблематика, концептуальні засади». Анонсує вихід у світ книжки, автор Переднього слова зауважує, що усе написане раніше про В. Здоровегу було або приурочене до його ювілейних дат, або це були рецензії на книги науковця; а найпомітніший внесок у пізнання цієї багатогранної особистості зробила своєю книгою Мирослава Рудик. Відзначивши, що молода вчена «набула безцінного досвіду і переконала нас усіх у незаперечній істині – великі люди вчать навіть тоді, коли відходять у вічність», М. Присяжний завершує свою передмову до книги такими словами: «Криниця Вчителя завжди повна живлющої води. Треба йти до неї, щоб напитися».

Ведучи читача до наукової й публіцистичної «криниці» Вченого, Мирослава Рудик нарисово подає його біографію «як важливий чинник для створення інтелектуального портрета вченого, педагога, журналістикознавця і публіциста». Разом з авторкою ми осмислюємо непростий життєвий шлях Володимира Здоровеги, на якому були і злети, і падіння, досягнення і прорахунки. За допомогою історико-біографічних даних відтворюємо в уяві його цілісний портрет, як і авторка, з теплими і щирими почуттями згадуємо свого Вчителя.

Крім по-журналістськи вправно написаного критико-біографічного нариса, перший розділ містить ще два підрозділи: «Історіографія вивчення наукової та публіцистичної творчості Володимира Здоровеги» і «Джерелознавчий аспект дослідження творчої спадщини Володимира Здоровеги». Джерельна база дослідження відповідним чином структурована авторкою і поділена на такі групи: наукові праці радянського періоду; праці періоду незалежності України; публіцистика; спогади та автобіографічні матеріали. Групу публіцистичних матеріалів ще й поділено за тематикою. Вважаємо, що такий поділ на користь читачеві.

А далі в монографії, її другому і третьому розділах, досліджено два основні аспекти діяльності Володимира Здоровеги – його наукова і публіцистична творчість.

Промовисто сформульовано назву другого розділу: «Володимир Здоровега – фундатор української науки про журналістику». Цей розділ теж має підрозділи. Серед них своєю значущістю привертає увагу перший, де йдеться про роль В. Здоровеги у формуванні львівської наукової школи журналістики.

Нагадаємо, що у радянську добу в Україні функціонували два факультети журналістики – в Києві і у Львові. З появою там досліджень Ю. Лабезника, Д. Прилюка, В. Здорогеги заговорили навіть у Москві про українську наукову школу журналістики. І хоча між нею, читаємо в книжці, і російською існували певні розмежування, все ж московські науковці змушені були визнати пріоритет української наукової школи, чільне місце в якій належало Володимирі Здорогезі.

Незважаючи на те, зазначає М. Рудик, що радянська наука обмежувала наукову свободу, Володимир Здорогега створив власну концепцію теорії публіцистики. «Полемізуючи з московськими науковцями про функції, предмет, зміст, форму та публіцистичний метод, Володимир Здорогега майстерно доводив свою думку, наводив арсенал потрібних аргументів, у своїх працях розглядав масу прикладів, брав за зразок твори класиків українського письменства – М. Рильського, О. Довженка, П. Тичини, Остапа Вишні та багатьох інших».

На підтвердження лідерства В. Здорогеги в українській науковій школі журналістики знаходимо у книжці М. Рудик чимало фактів. Це багаторічна робота деканом та завідувачем кафедри, і низка написаних підручників, навчальних посібників, і осмислення особливостей журналістського фаху в публіцистичних виступах у пресі, і захищені під його керівництвом 16 кандидатських і 3 докторські дисертації, і низка інших промовистих фактів, поданих у книжці з авторською інтерпретацією, узагальненнями і оцінками.

Не менш цікавий, а надто для журналістів-практиків, є підрозділ «Володимир Здорогега про журналістську майстерність та її складові частини». Як наголошує авторка, вивчення журналістської майстерності займає особливе місце у творчій спадщині Володимира Здорогеги, який не уявляв журналістики без творчого процесу, завжди вважав журналістську майстерність обов'язковою складовою професіоналізму. Ось і в кожному студентові, зазначає М. Рудик, він намагався відкрити «Божу іскру», багато уваги приділяв власним дослідженням феномену журналістської майстерності, що відбулося у його працях.

Водночас дослідниця зауважує, що визначення В. Здорогегою літературної майстерності потребує уточнення, і висловлює своє розуміння цього важливого компонента журналістської майстерності. Це лише один із прикладів самостійності авторської думки, по-науковому виваженого, критичного підходу до аналізу речей.

Як відзначено у книзі, Володимир Здорогега, попри теоретичне обґрунтування складових частин журналістської майстерності, давав практичні поради щодо поліпшення якості журналістських матеріалів. З огляду на це вважаємо доречним використання для зворотного зв'язку думок з боку практиків в особі журналістки з газети «Дзеркало тижня» Світлани Кабачинської: «автор вивчає явище, надзвичайно чутливе до часу, національного характеру, темпераменту, суспільних температур: природу літературної праці в засобах масової інформації. В. Здорогега намагається вловити, зафіксувати і, даруйте за натуралізм, препарувати таку складну для визначення (бо нематеріальну, невидиму, не відчутну на дотик, та все ж — існуючу) річ, як журналістська майстерність, — найважливішу складову частину професіоналізму працівників ЗМІ».

На підставі проаналізованих праць дослідниця стверджує, що Володимир Здоровега визначав журналістську майстерність не лише як сукупність професійних ознак, а значно глибше, надаючи цій ланці журналістської праці світоглядного значення.

Науково виваженими, потрібними для журналістської теорії та практики сприймаються ті частини другого розділу книги, де розглянуто й осмислено концепцію теорії публіцистики В. Здоровеги, його теоретичні засади журналістської творчості та їхнє втілення у навчальній літературі.

... Ще у мої студентські роки (а це було так давно) ми між собою називали Володимира Йосиповича граючим тренером (у спорті дуже рідко буває, щоб тренер виступав у складі команди). Таким його визнавали і наступні покоління студентів, бо, як пише М. Рудик, він до останніх днів свого життєвого і творчого шляху активно поєднував науково-педагогічну роботу зі своєю публіцистичною практикою. Його авторський внесок в українську журналістику вагомий і надалі актуальний. Систематизувати цей великий пласт публіцистичних виступів у пресі, починаючи з 1988 р. і до останніх днів життя вченого (2006 р.), було непросто. Та з цим дослідниця успішно справилася, і ми маємо у завершальному розділі її книги поділ публіцистичної спадщини Володимира Здоровеги за змістом на такі чотири групи: суспільно-політична; проблеми журналістської освіти і виховання журналіста-професіонала; питання свободи слова та морального обов'язку журналіста; публікації про відомих постатей української історії та культури.

За такими проблемно-тематичними напрямками і розглядає авторка публіцистику В. Здоровеги, визначивши два аспекти свого дослідження. Насамперед – це історичний ракурс, в полі якого вона аналізує та інтерпретує публіцистичні матеріали, беручи до уваги той час, коли їх було написано; і не менш важливий сучасний ракурс – під його кутом дослідниця визначає значення публіцистичної спадщини В. Здоровеги для сучасності, нового покоління журналістикознавців і журналістів-практиків. А далі вона характеризує жанрові модифікації, визначає особливості авторського стилю, простежує комунікативний потенціал публіцистики Володимира Здоровеги, засоби аргументації, емоційну тональність, вплив на читача.

У цьому розділі, як і в попередніх, чимало нових думок і спостережень, авторських суджень і оцінок. І хоча «виривати» окремі місця з контексту невдячна справа, та все ж дозволю собі ознайомити читача з окремими думками авторки:

– Мотиви передбачень у публіцистиці Володимира Здоровеги – це показник високоінтелектуального аналітика. Це приклад того, як автор у своїй публіцистичній творчості проектує сучасне на майбутнє (с. 128).

– Володимир Здоровега не претендує на проголошення істини в останній інстанції. Його авторське «Я» більше набуває образу експерта, фахівця у відповідній галузі, порадника (с. 130).

– У публіцистиці Володимира Здоровеги переважає використання групових фактів або системи фактів, за допомогою яких автор цілісно висвітлює проблему. За допомогою групи фактів публіцист надає своїй публікації соціальної репрезентативності (с. 175).

– Секретом успіху Володимира Здоровеги є стислість, лаконічність, простота і водночас глибина думки (с. 183).

– Важливим чинником у публіцистиці Володимира Здоровеги є образна система, яка також створює відповідний авторський стиль. Навіть якщо взяти до уваги назви книг Володимира Здоровеги, то всі вони містять образність (с. 185).

– Простота мови є, мабуть, найбільшою запорукою успіху праць Володимира Здоровеги. Адже автор не ховався за надто розумними фразами, не насичував свої тексти термінологією, а найголовніше – не вивищував себе над читачем (с. 187).

– Він зробив значний внесок у розвиток як журналістикознавства, так і журналістської практики (с. 202).

... Перегортаю останні сторінки книги, якою її авторка привела мене, за образним висловлюванням у передмові Михайла Присяжного, до «криниці Вчителя, завжди повної живлющої води». Дякую їй за це.